

מגדל התצפית בשחריה. למטה: מגדל התצפית במשואה צילומים: משה גלעד

סביבם. הם מתגלים כאשר מתקרר בים אליהם ואז ההפתעה מושלמת. החלק המבין בניקורים האלה מגיע כאשר מגלים שעל קירות כמה מן המגדלים מופיעים עדיין של-טי השיש עליהם מצוינים שמות התורמים. כך בשחריה שם כתוב שהמגדל הוקם לזכר סם גולדין, או בלהב שם כתוב שהמצפה נקרא על שם אליהו ושרה הריס לציון יובל לנישואיהם (1968). אפשר רק לק-וות שחיי הנישואין של הזוג הריס נראו אז טוב יותר ממראה המגדל שהטיח עליו מתפורר וגרפיטי מכ-סה את קירותיו.

דרכי גישה סלולות מובילות לכל המגדלים האלה. טיול ביניהם אפשרי בכמה שעות נסיעה בלבד והאפשרות הזאת - להציע מסלול-לי טיול שיפקדו במשך כמה שעות את מגדלי התצפית השונים עולה מן המסקנות בסקר.

עדי אסיף זהירה כאשר אנחנו משוחחים על ההיכטים הפוליטיים של מיקום המגדלים ותפקידם כא-מירה מתריסה. "המגדלים הראשו-נים שהוקמו היו אולי כוחניים. היו בהם פאתוס ופטריוטיזם עם הצה-רה שאומרת 'אנחנו כאן', אבל אחר כך זה נהפך יותר פונקציונלי".

חלקו האחרון של הסקר מכיל הערכה והמלצות. בין היתר כתוב שם כך: "הגילוי 'המעישי' ביותר שעלה מתוך שלבי הסקר וההערכה הוא העושר האדיר שמערך מגדלי התצפית אוצר בתוכו". אסיף מס-בירה שבזכות העושר גובשו המ-לצות שיאפשרו מיצוי הפוטנציאל הגלום במגדלי התצפית. "לא הצ-ינו דברים שאנשי קק"ל לא יוד-עים לטפל בהם. ניסינו להשתמש במנגנון הקיים בארגון כדי לשפר את מצב המגדלים. יש דברים שה-עלנו כרעיונות ואחרים כהמלצות". אחת המסקנות הבולטות בסקר היא לכוון את פיתוח מרכזי קק"ל למג-דלי התצפית, כלומר להפוך אותם למקומות מאוישים שבהם מקבלים המבקרים מידע ושירותים בסי-סיים. 17 מגדלים נמצאו מתאימים לפיתוח כמקרי קק"ל: במרחב הצ-פון אלה המגדלים החומית, בר-עם, אחיהוה, תורען, טבריה, עופר וגבעת המורה. במרכז אלה מצפה מודיעין, פארק קנדה, הטייסים, הראל ומשואה. בדרום נבחרו מגד-לי נגבה, שחריה, באר, להב ויתיה. הסקר ממליץ בין היתר לשמר מב-נים בעלי ערך אדריכלי, לתכנן את השימוש מחדש בהם ולהפוך אותם למערך כולל, שציבור המטיילים מודע אליו ופוקד אותו. במהלך השיחה, כאשר אני תוהה מדוע לא נהפכו המגדלים למקומות אירוח, לינה או מסעדות ובתי קפה היא מסכימה שהפוטנציאל עצום ושי-בחלק מן המקומות כדאי לפתח מוקדי תירות.

פנחס כהנא, מנהל מחלקת התכ-נון בקק"ל, מביע אופטימיות זהירה ומצהיר שהארגון ישקיע בשיקום המגדלים. "הסקר בהיר שיש למ-גדלים שימוש עתידי. אין ספק שני-טפל בהם ונשקם אותם. זאת נקודת מוצא מצוינת לטיולים והלוואי שנוכל לאפשר גם עלייה לראש המגדלים ושימושים נוספים".

מגדלים באוויר

הם ממוקמים במקומות היפים ביותר ואפשר לראות מהם נוף מדהים, אבל הם סגורים למבקרים ורובם במצב מוזנח מאוד – מה יעלה בגורלם של מגדלי תצפית אש שניצבים ביערות ברחבי הארץ

מכיל דרוג של ההמלצות לפי מגד-לים שכדאי להשקיע בהם כדי לפ-תוח אותם לקהל. היא גם מבחינה בין מגדלים, כמו זה בשחריה, שע-דיין מאוישים לפעמים בידי יערגי קק"ל, לבין המגדל בהראל, למשל, שלא אויש כבר שנים רבות. מצבם של הראשונים קצת יותר טוב והם מותאמים לשהייה של תצפיתנים.

כאשר אני שואל את אסיף לג-בי ההשוואה עם המגדלורים היא מחייכת ואומרת שמגדלי תצפית האש הרבה יותר "חכמים", כי מהם צופים סביב, 360 מעלות, בעוד שמגדלורים צופים בדרך כלל רק לכיוון אחד - לים - כלומר לגזרה צרה יותר של 180 מעלות. עם זאת, היא מסבירה, גם מגדלי תצפית האש נבנו כך שהם פונים בכיוון מסוים. ההשוואה שמושכת את לבו היא דווקא למגדלי מים בקיבוצים ובמקומות גבוהים. "גם מגדלי המים צרים, ייחודיים. יש בהם תמירות וגובה וזאת טיפולר-גיה שקוסמת לאדריכלים - לעשות משהו שבוטל מאוד בסביבה. זה נכון, יש לאדריכלים לפעמים את האגורטריפה הזה".

במהלך הכנת הכתבה ולאחר השיחה עם אסיף למרגלות המגדל בהראל ביקרתי בארבעה מגדלים נוספים: המגדל ביער המלאכים - שחריה ליד קרית גת, שתיכנן ירדיה אייזנשטט; המגדל במצפה משואה שבפארק בריטיניה מדרום לבית שמש, שתיכנן יה. מילוסלב-סקי; זה שבמצפה מודיעין ביער בן שמון, לא רחוק משוהם, שתיכנן ס. גרוספלד ומגדל להב, גם הוא של אייזנשטט, ממערב לקיבוץ להב. הם שונים מאוד האחד מן האחר. כולם בנויים אבן, מרשימים, ני-צבים במקומות דרמטיים. באופן קצת מפתיע רק את המגדל ביער להב רואים ממרחק רב ואפילו מן הכביש הראשי (31). האחרים כבר מוסתרים בין צמרות העצים שצמחו

ביה. רוב מגדלי המתכת הוקמו בש-נים מאוחרות יותר וחסר להם החן שיש למגדלי האבן. במהלך העבר-דה הבנו היטב שהסקר המקיף דורש יותר ממסמך מדיניות לשימויה. לכן הוספנו לו את הפרקים שעוסקים בהצעות לשימוש מחדש במגד-לים. גאורגיה הגדולה של אסיף על פרקים אלה, שמעניקים למגדלים תקווה.

"המגדלים, ובייחוד מגדלי האבן בשחריה - ביער המלאכים, ביער יתיה, זה שכאן בהראל ויש עוד כאלה, הם איקוניים. יש להם צו-רה פשוטה אבל מעניינת, בולטת ומושכת. לכל מי שמגיע לכאן יש משיכה טבעית לטפס לראש המג-דל כדי להשקיף על היער ועל הס-ביבה. במהלך הסקר עלינו לראש המגדלים וצילמנו משם תמונות פנורמיות - 360 מעלות. זה היה פנטסטי". היא צוחקת כאשר פר-צופי מתכרכם בקנאה גלויה על האפשרות שהוענקה לסוקרים לע-לות לראש המגדלים. "חשוב היה לנו שהסקר לא יצניע את הגרפיטי, החלודה והמדורגות המתפוררות. יש בו צילומים מפורטים של מצב המגדלים והוא לא מסתפק בנוסט-לגיה בסיסית אלא הולך כמה צע-דים נוספים".

אסיף מסבירה שהסקר הסופי

ספ - ששימש עד 1948 כבית ספר של ילדי הכפרים הערבים בית ג'יז ובית סוסין. בעבר חיברה מרפסת בין מבנה בית הספר הישן למגדל שהוקם ב-1958. המקום הוא אתר היסטורי שניצב על דרך בורמה. כחודש לאחר הקמת המדינה נש-פט במבנה בית הספר קצין צה"ל מאיר טוביאנסקי באשמת ריגול והוצא להורג. שנה לאחר מכן זו-

האדריכלית עדי אסיף: "המגדלים הראשונים שהוקמו היו אולי כוחניים. ופטריוטיים"

כה לחלוטין. גובה מגדל התצפית 19 מטר. הוא נבנה בידי האדריכל א. פסרהוף. בסקר מתואר המגדל כ"נשמר וסובל מהזנחה". זה תיאור קצת יבש למראהו המצער של המ-גדל המתפורר. הלב יוצא אליו. "כאשר התחלנו" מסבירה אסיף, "לא ידענו אפילו כמה מגדלים יש בריוק. הספירה מצביעה על 42 מגדלים. מחציתם מגדלי אבן. האחרים, קצת פחות מעניינים, הם מגדלי מתכת, שקל להקים ולהע-

אנשי מחלקת התכנון של קק"ל להזמין את הסקר המקיף, שנערך בשנתיים האחרונות. סקר מגדלי תצפית האש מועמד עתה ל"אות אדריכלות הנוף" במסגרת הכנס השנתי ה-12 של איגוד אדריכלי הנוף שיתקיים ב-30 באוקטובר בבאר שבע. כחלק מהכנס ייערכו גם סדורים בבאר שבע ובסביבתה, שיסקרו את פעילות הייעוץ, השי-מור והאדריכלות באווה.

פנחס כהנא, מנהל מחלקת הת-כנון בקק"ל ומי שהגה והזמין את סקר מגדלי תצפית האש מגדיר אותו "אחת העבודות המרגשות ביותר שעשיתי". סקר מגדלי הת-צפית הוא לדבריו חלק ממהלך תכנוני רחב, שכולל 200 תכניות ליערות בישראל. "הסקר של מגד-לי התצפית הוגדר כ'מסמך מדיניות לשימור ושימוש מחדש'. הוא נועד בראש ובראשונה ליצור תיעוד מסודר של המגדלים - מי האדרי-כל של כל אחד מהם, מתי הוקמו, בידי מי וכדומה. שאלנו גם שאלות כמו - האם יוקמו בעתיד מגדלים נוספים? האם דרושים כיום מגדלי תצפית אש חדשים או שמא, בגלל התפתחויות טכנולוגיות, זאת חיה נכחדת? כל תחום כיבוי האש עובר בישראל שינויים וערכונים, בייחוד מאז השריפה שניזם בכרמל, ומגדלי התצ-פית הם חלק מן המערך הזה".

כהנא מודע היטב לכך שנוצר פרוקס - המגדלים ניצבים במקו-מות היפים ביותר, ובמקרים רבים הם האלמנט הכי מעניין ומסקרן בלב היער ובכל זאת כולם מגודרים בתיל וסגורים. "בבסיס הסקר טמון החיפוש שלנו איך נוכל לשלב את המגדלים עם פעילות הקהל שמגיע ליערות".

האדריכלית עדי אסיף שביצעה את הסקר קבעה שניפגש לצד מג-דל תצפית האש בהראל, ליד צומת נחשון. המגדל הגבוה והיפהפה בנוי אבן וצמוד אליו ניצב בניין אבן נר-

משה גלעד

התסכול קבוע ומוכר: הם ניצבים במקומות היפים ביותר, בדרך כלל בראש גבעה גבוהה, שצופה על האזור כולו. הם מתנשאים בלב יער, או מה שנהוג לקרוא אצלנו יער, כלומר חורש. כמה מהם מרשי-מים, יפים, מסקרנים מבחינה אדריכלית. רובם "חיות" מזורות, שנבנו לפני כ-50 או 60 שנה במ-קומות נידחים. היה להם תפקיד מעשי - גילוי מוקדם של אש שמ-תפשטת ביער - אבל טכנולוגיות חדשות הפכו אותם מיותרים. אח-דים מהם, המסקרנים ביותר, תו-כננו כפנטזיה מזדקרת או הפגנת נוכחות. התסכול הגדול נובע מכך שאי אפשר לטפס לראשו של אף אחד מהם. הם סגורים, רובם במ-צב הזנחה נורא, חלקם מתפוררים. הלב כואב כאשר רואים אותם.

סקר חדש מונה 42 מגדלי תצ-פית אש שניצבים ביערות ברחבי הארץ. הם הדבר הכי קרוב למג-דלורים שיש לנו ואת קווי הדמיון בינם לבין מגדלורים אפשר למתוח למרחק רב, כמעט עד האופק ובכל זאת, אם חושבים על מאמצי השי-פוח והשמירה שהושקעו בעשרות השנים האחרונות כדי לשמר מג-דלורים על חוף האוקיינוסים נחמץ הלב למראה מגדלי תצפית האש ביערות.

מגדלי התצפית נבנו כדי לא-פשר ליערני קק"ל לצפות על היערות ולהבחין בשלב מוקדם בהתפתחות שריפות. הם נועדו לפתור בעיה, אבל נהפכו לבעיה בפני עצמה. חלקם מתפוררים, אח-דים מהווים סכנה לציבור ובאופן אירוני הם ניצבים דווקא בסמוך למרכזי נופש ותיירות חדשים שהקימו אנשי קק"ל. המצב המ-דאיג שלהם וההתחבטות המתמ-שכת מה לעשות בהם הובילה את